

Mindre bidrag

EN DANSK DIKTARE SKRIVER TILL SIN ÖVERSÄTTARE

Brev från Karl Larsen i en tysk samling

Den tyske författaren Ernst Brausewetter (1863–1904) var från slutet av 1880-talet till sin död livligt verksam som översättare och befrämjare av nordisk litteratur i Tyskland. Bl. a. utgav han samlingsverket *Nordische Meisternovellen. Mit Charakteristiken der Verfasser und ihren Porträts* (Berlin 1896, 2:e Aufl. 1898), som omfattar drygt 500 sidor och upptar 26 författare. I det på Verlag von W. Spemann, Berlin & Stuttgart, 1901 utgivna översiktsverket *Das goldene Buch der Weltliteratur* (Spemanns Hauskunde. 3) svarade han för Skandinavische Litteratur. Det är här inte fråga om djupgående studier utan summariska översikter, men de är klara, i stort sett riktiga och framhäver i all sin koncentration ofta utmärkt de väsentliga dragen i ett skede eller hos en enskild författare. De tyder på stor beläsenhet, intim kännedom om verken och sinne för väsentligheter. Detta gäller också om de mera utförliga och inträngande karaktistikerna i *Meisternovellen*, av vilka många är ypperliga.

I flera fall ser vi nu, 70–75 år senare, olika på vissa författares betydelse än vad Brausewetter på sin tid gjorde. Särskilt sådana som han stod i livlig korrespondens med, har han tillmätt större rang och vikt än vad eftervärlden gör. Hans framställning kan dock vara intressant att studera som uttryck för hur samtiden såg på dem, t. ex. dansken Karl Larsen, norrmannen John Paulsen och svensken Alfred af Hedenstjerna.

En mängd översättningar av berättelser och andra smärre verk av många nordiska författare lyckades Brausewetter placera i tyska tidningar och tidskrifter, och han sörjde också för att åtskilliga större arbeten av sådana kom ut på den tyska bokmarknaden.

Denna hans verksamhet ledde till en omfattande korrespondens med samtida författare i de nordiska länderna. Brev från dessa finns bevarade i hans »Nachlass« i Handschriftenabteilung av Staatsbibliothek der Stiftung Preussischer Kulturbesitz i West-Berlin. Denna innehåller en »Kasten« med 290 brev – de flesta till honom själv – från 51 skandinaviska skribenter. Den flitigaste korrespondenten i samlingen är Karl Larsen (1860–1931) med inte mindre än 42 brev. Bland breven från danska författare har hans också det största intresset¹.

Larsens brev omspanner en tidrymd av drygt 30 år. Det äldsta är daterat Kopenhagen den 26.11.1889, det yngsta – till Br:s änka – den 18.10.1920. Det första ger ett jakande svar på Br:s begäran i ett brev den 6.11.1889 om auktorisation till översättning av Larsens »Kvinder«. Detta var ett litet skådespel med undertiteln »Københavnsk studie« som utgivits i Köpenhamn 1889 i ett band tillsammans med ett liknande: »Ære. Nutidsbillede fra Tyskland i to akter.« Han ställer dock som villkor att före utgivandet få se igenom Br:s manuskript och motiverar detta:

Ich bin der Ueberzeugung, dass ein – selbstverständlich untergeordnetes und rücksichtsvoll ausgeführtes – Mitarbeiten von Seite des Verfassers selbst für die Uebertragung einer in sprachlicher Hinsicht so eigenthümlichen Arbeit wie »Kvinder« von grossem Nutzen – ja fast notwendig sein wird.

Han lovar att »möglichst schnell« utföra sin granskning av manuskriptet.

Br har tydligen genast satt i gång med översättningsarbetet; i nästa brev (27. 2.1890) rättar Larsen på tio punkter enskilda ställen i översättningen som Br frågat om, samtidigt som han »dringend« upprepar sin bön om att få sig till-sänt hela manuskriptet och understryker denna i följande ord:

Ich glaube ganz entschieden, dass das in *unserem gemeinsamen Interesse* liegen wird: *erstens* weil die spezielle Kopenhagener-Sprache mehrfach vorkommt, *zweitens* wegen der ganzen kras naturalistischen Replikbehandlung. Ein Korrigieren in den Korrekturen glaube ich als ganz ungenügend zurück-weisen zu müssen.

Troligen har Br givit uttryck åt uppfattningen att det kunde räcka med att Larsen rättade i korrekturet, men får nu Larsens fordran på att få ta del av manuskriptet ytterligare inskräp. Denne lovar också nu att »*sehr schnell*« klara av läsningen av detta. Det starka krav på noggrannhet varom Larsens brev vittnar tar sig också ett pedagogiskt uttryck: i ett postskriptum lämnar han en språklig upplysning:

Man schreibt nicht Dänisch:

Herre K.L.

sondern Herr u.s.w.

Br uppfyllde hans krav. I ett brev den 11.3.1890 uppger sig Larsen ha mot-tagit manuskriptet för åtta dagar sedan – han har önskat grundligt konferera om det med en i Köpenhamn bosatt litterärt bildad tysk – och återsänder det nu med sina anmärkningar och förklarar sig med vanlig noggrannhet:

Ich brauche Ihnen gegenüber meine Notizen nicht weiter zu commentieren. Sie werden es ganz deutlich empfinden, was ich als faktische Correcturen mittheile, und was ich als Vorschläge hinstellen muss. Mein Bestreben ist überall das gewesen mein Möglichstes dazu beizutragen die im Originale stark individualistische Sprache zu wiedergeben. Ich glaube sagen zu dürfen, dass meine dänische Frau Jensen als eine echte Kopenhagener/-Arbeiterfrau denkt und spricht: unlogisch in ihrem Satzenbau und gerade in den Worten und Wendungen, welche diese Klasse der Gesellschaft es brauchen . . .

Alles dieses möchte ich so sehr gern im Deutschen wiedergeben sehen, und habe ich was ich dazu beitragen konnte, nach sorgfältigste Erwägung gethan; das eventuell noch Nothwendige werden Sie gewiss mit sicherer Hand prä-stiren.

Till sist tackar han Br för hans »in sehr vielen Stücken so ausserordentlich gelungene Uebersetzung«.

I nästa brev (12.4.1890) är Larsen upprörd över att *Freie Bühne* i Berlin, som

Br vänt sig till med översättningen, velat antaga denna endast som en nådeskänk. Detta vill författaren inte finna sig i. Han önskar få reda på redaktionens svar »dem Wortlaute nach«, innan han vid besök i Berlin själv vänder sig till dess chef, Dr. Brahm, och han delger oförblommerat sitt dåliga intryck av frågavarande tidskrift:

Wenn die Zeitschrift sich vornehm verhält, giebt es wohl andere Zeitschriften, und zwar besser renommierte als diese etwas bizarre Neuschöpfung, die nach den Probeheften, die mir in die Hände gekommen sind einen viel mehr geschrobenen und künstlich geruchten als einen echten und gediegenen Eindruck macht.

Resan till Berlin avser också att bana väg för översättningen av hans sorgespel »Ære«:

In Berlin werde ich auch für meine Ehre mein Möglichstes thun. Es ist aber zweifelhaft, ob das deutsche Manuscript bei dem todeskranken Professor Hoffory überhaupt noch existiert, und jedenfalls hat die Sache in ihm seine werthvollste Stütze verloren. Wir werden sehen: Brahm und die meisten anderen Herren von der gegenwärtig laut auftretenden literären Klike in Berlin werden sich sicher für »Ehre« nicht interessieren.

Tragedin Ære hade – såsom också anges på baksidan till den danska originalupplagans titelblad – i en av författaren auktoriserad tysk översättning av professor Dr. Jul. Hoffory antagits för *Nordische Bibliothek* (S. Fischers Verlag, Berlin), men då denne i november 1889 drabbats av en obotlig sjukdom var dess öde ovisst. Larsen återkommer till den i senare brev.

Det närmaste är från hans Berlin-vistelse (daterat den 17.4.1890) – Br var då inte bosatt i Berlin. Larsen har ännu inte haft tillfälle att tala med Dr Brahm (namnet är i brevet förkortat B – med J.H. avser han den förut nämnde Jul. Hoffory). Pierson var en tysk förläggare i Dresden, Paul Lindau författare och utgivare av Tidskriften *Nord und Süd* (1878–1904), senare (1900–1909) teaterledare i Berlin. Larsen är försedd med rekommendation av ingen mindre än Henrik Ibsen och önskar Br:s manuskript för att kunna visa detta för de utgivare som inte kan danska:

Ich danke Ihnen für Ihren instructiven Brief v. 16 d.M. – Es ist Schade, dass kein J.H. und nicht dr. B. die Zeitschrift redigiert, an den letzten habe ich nun von Henrik Ibsen, der sich sehr anerkennend sowohl über »Frauen« wie über »Ehre« ausgesprochen hat, seine freundschaftlichste Empfehlung erhalten. Sobald wie dr. B. – wahrscheinlicherweise im Laufe von wenigen Tagen – von einer Reise wieder zurückkommt, werde ich ihn aufsuchen und werde auch eventuell eine Aufführung der »Frauen« auf der Freien Bühne vorschlagen. Aber günstig wäre es dann natürlich, wenn ich das deutsche Manuscript hätte. Weder er noch Paul Lindau – wenn ich vielleicht an ihn gehen wollte – können so weit ich weiss Dänisch lesen. Bedenken Sie überhaupt, dass ich nur bis zum 28ten – 31ten d.M. hier in Berlin bleibe! –

Larsen blir här lite tjugig, undrar varför Br för »Frauen« inte valt Reclams Bibliothek, då han gjort det för Strindbergs »Fräulein Julie«, och vill läsa Anzengrubers »Das vierte Gebot« för eventuell dansk bearbetning:

Warum haben Sie eigentlich die »Frauen« an Pierson und nicht an die *Reclamsche Bibliothek*, wo ja neulich wie ich sehe u.a. »Fräulein Julie« in einer Uebersetzung von Ihnen erschienen ist, eingereicht? –

Sie besitzen wohl nicht *Anzengrubers »Das vierte Gebot«*, das gegenwärtig weder neu noch antiquarisch zu haben ist, und das zufälligerweise keiner von meinen hiesigen Freunden besitzt? Ich möchte das Stück sehr gern während meines Aufenthaltes hier lesen um zu sehen, ob es sich für eine Bearbeitung im Dänisch eignete, und Sie würden mir einen grossen Gefallen thun, wenn Sie mir es möglicherweise unter Kreuzband schicken könnten.

Nästa brev (från Köpenhamn den 17.11.1890) är skrivet på danska, liksom alla senare från Larsen utom de tre sista (de två sista år till fru Brausewetter efter hennes makes död och det närmast föregående är riktat även till henne). Han lyckönskar Br till hans nya företag: »Redaktionen af 'Städtebilder und Landschaften aus aller Welt!'« Detta intresserar honom mycket för Skandinaviens, i synnerhet Danmarks, vidkommande:

Det er altid os Danske en Sorg at se vort Fædrelands mange, historiske og landskabelige Skønheder saa stedmoderligt behandlede i den europæiske Rejseliteratur, sammenlignet med andre Landes. De ikke talrige Fremstillinger, som overhoved foreligger, ere saa at sige udelukkende forfattede af rene Routinere og dertil ikke en gang virkelig praktisk vejledende.

Han tänker sig ett samarbete med Br. Han skulle svara för den danska delen och lovar att ställa sin kännedom till förfogande, ordna förbindelser med förlag och skaffa tecknare. Det tycks emellertid inte ha blivit något av planen.

Den 21.1.1891 omtalar Larsen i ett brev från Köpenhamn, att han dagen förut sänt Br ett exemplar av sin »lille Novelettesamling ... 'En latinskole-dreng'« som en personlig hälsning och i andra hand eventuellt till anmälan i Br:s tidskrift. Enligt ett gammalt löfte hade han givit den till översättning åt Fru v. Borch i Berlin, men hon har varit sjuk, och nu kan Br få ta hand om den i stället. Han lovar att också sända Br meddelande om vad som kommer fram »heroppe paa Kunst, Litteratur o. lign.«.

Det är intressant att finna honom använda ordet *novellette* (jfr. också nedan s. 164 f.), som i Norden väl först förekom som titel på Alexander Kiellands debut-samling *Novelletter* (1879) och något senare (1882) på en boktitel av Sophus Schandorph. I Sverige tycks ordet först ha nyttjats av Victoria Benedictsson (år 1885 i ett brev). Larsen använder dock inte ordet i sin boktitel; samlingen bär undertiteln »og andre smaa fortællinger«. Den består av sju stycken: En Latinskoledreng – den längsta (för vilka benämningen *novellett* knappast är adekvat), Guds Fred, Vinter, Bønder, Sytten Aar –, Dagbog, Oktoberdag. De flesta av dessa omtalas i den följande korrespondensen med Br.

Också Larsens uttalande om denna samling är av intresse; det saknar inte självkänsla:

I denne lille Bog har jeg banlyst ethvert *Problem* og udelukkende bestræbt mig for at give det rent kunstneriske i de behandlede Fænomener. Jeg har havt den store Tilfredsstillelse, at rigtige litterære Feinschmeckere i høj grad har gouteret mit lille Arbejde, hvor Stilen i Tempo og Ordvalg former sig saa forskjelligt efter hvert forskjelligt Emne. Man har fremhævet den som en interessant Modsætning til de Forfatteres Arbejder, som rækker og strækker ethvert Emne ind i altid den samme, saakaldte »individuelle« Stil. Det skulde nu glæde mig, om ogsaa De maatte finde nogen litterær Opbyggelse i at læse den.

Det dröjde öfver ett år till Larsens nästa brev (från Köpenhamn den 4.5.1892). Först tackar han i detta för Br:s anmälan av hans *Den brogede Bog* (1891). Om denna skulle översättas till tyska, såge han helst att *hela* boken utkom, men detta behövde inte hindra att t.v. enskilda av dess stycken offentliggjordes. Det tyska manuskriptet till *Ære* – som uppförts på »det frie Theater« i Köpenhamn den 12.3.1892 – har han nu fått tillbaka och ber om råd vad han skall göra med det: »Maaske Reclam tog det«, framkastar han som förslag.

I ett postskriptum frågar han om Br känner den tyske diktaren Paul Heyse personligen och om det är riktigt att denne förstår danska.

På den senare punkten är han fullt säker i sitt nästa brev (från Gasthof zur Bleiche, Burg im Spreewald den 28.7.1892, där han då befann sig på sin bröllopsresa). Det är åter fråga om *Den brogede Bog*:

Digteren Paul Heyse, der forstaar Dansk, har i et Brev til mig udtalt sig overordentlig venligt om det, han dengang kendte af »Den brogede Bog«; en Anbefaling fra ham vilde sikkert være en god Støtte overfor en eventuel Forlægger af en tysk Udgave, og jeg vil netop en af Dagene tillade mig at skrive til Hr Heyse for at erfare, hvorledes han vilde stille sig i saa Henseende.

Larsen upprepar här sin i förra brevet uttalade åsikt att boken helst borde komma ut samlad men att detta inte skulle omöjliggöras genom en delvis publicering i förväg av några stycken ur den.

Också i detta brev nämner han *Ære*. Han är ytterst angelägen om Br:s råd om man nu kunde publicera den av Hoffory reviderade översättningen och hur – den pekuniära sidan av saken står, säger han, helt i bakgrunden. Han har icke kunnat fråga Ibsen till råds, »hvis Vejledning i saa Henseende jeg havde havt Tilbud fra ham selv om«.

Kort efteråt (den 20.8.1892) skriver han från samma ställe återigen om *Latin-skolebreen* (jfr. ovan s. 162) bl. a.:

Saa snart De derfor har meddelet mig, hvilke af Noveletterne De mener egnede for tysk Publikum og agter at gaa i Gang med at oversætte, skriver jeg hende [Frau v. Borch i Berlin] til, saaledes at der ikke vil kunne fremkomme nogen eventuel Collision imellem Dem og hende. Sikker har hun kun oversat de ovenfor nævnte [titelberättelsen, Guds Fred och Bønder].

Till samma bok återkommer han i nästa brev (den 15.9.1892). Han återsänder Br:s översättning av *Bønder*, *Oktoberdag* och *Vinter* från samlingen jämte sina

anmärkningar och ger en kort men träffande karakteristik av deras olika språkton:

Endnu kun, at De naturligvis i Originalerne til *Novetterne* (»Skizze« er for mig kun det ikke endnu udførte »Udkast«) vil have bemærket, hvorledes de hver for sig er holdt i en ejendommelig Sprogtone; »Oktobredag« i det dannede Talesprog (som jeg finder smukt gengivet hos Dem), »Bønder« med en Tone af Bondesprog i Gloser og Vendinger, »Vinter« endelig i et udpræget Københavnsk Arbejdersprog, omtrent gennemført som hos Arbejderkonen i »Kvinder«.

För övrigt omtalar han att han för en dansk tidskrift har författat en rad »Indtryk fra Spreewald«, som han kanske något självuppskattande säger vara gjorda »paa en ganske anden Maade end hvad der ellers er skrevet om dette Land«. När artiklarna är avslutade, ämnar han skicka Br ett exemplar, för den händelse denne kanske kunde använda dem för någon »af de mange *Tidskrifter i tysk Sprog udenfor det tyske Rige*, som De er Medarbejder af«. Tillika skall han om några få dagar sända honom manuskriptet till en julberättelse som Br kanske kunde få bruk för i Tyskland. Till sist undrar han om Br har någon god referens till Reclam för eventuellt inlämnande av Ære till dennes *Universalbibliothek*.

I ett sista brev från samma ställe (den 15.10.1892) ber Larsen att »til Gennemsyn« få manuskript eller korrektur på »Spreewald«.

Nästa brev (den 2.1.1893) är från Köpenhamn – nu Walkendorfsgränd 30 (tidigare hade han bott Nørregade 45). I detta ber han Br meddela »hvorledes det er gaaet med Oversættelserne dels af *Novetterne*, dels af *Rejseerindringer* 'Fra Spreewald' samt af '43' fra *Juleroser*«, alltså de i de närmast föregående breven omtalade verken.

Drygt ett år senare skriver han (den 6.2.1894) från samma ställe, att det roade honom att se Br:s »medfølgende Oversættelse af 'Vinter'«.

De närmaste fyra breven är skrivna under en vårresa samma år till Frankrike och Portugal. I ett från Paris (den 8.3.) lämnar han ännu en gång en upplysning om sitt språk som tyder på hans starka intresse för språk och stil:

Jeg forstaar meget vel, at Sproget i »To Aftener« ingenlunde er let at oversætte; den væsentligste Hemmelighed ved min Sprogbehandling er den, at min Replik – selvfølgelig i en komprimeret Form – genspejler det virkelige, levende, »talte« Sprog, saa nær som overhovedet muligt, noget man hjemme hos os fra filologisk Side gentagende Gange i Kritik har gjort opmærksom paa. Jeg *hører* altid min Replik, imedens jeg skriver den.

Det i brevet nämnda arbetet *To Aftener* är en tragedi i två akter som tillsammans med de två »dramatiske *Novetter*» »For evigt« och »Forbi...?» år 1894 utgavs under titeln *Ej blot til Lyst*.

Följande brev (från Paris den 13.3.) visar att »Kvinder« ännu inte är utgivet i Tyskland, medan *novetterna* *Bønder* och *Vinter* har publicerats i tyska tidningar. Han är optimistisk efter ett sammanträffande som han haft med Langen – det måste vara fråga om bokförläggaren Albert Langen, Bjørnstjerne Bjørnsons svärson, som omhuldade nordisk litteratur, bl.a. Selma Lagerlöf:

Her i Paris har jeg truffet Hr. Langen, Hamsuns Forlægger, der ... lader til at interessere sig for nordisk Litteratur. Jeg har talt med ham angaaende eventuel Udgivelse af hvad jeg maatte skrive fra min Rejse i Portugal og vilde da muligens kunne skaffe Dem dette at oversætte for ham. Jeg vil bede Dem om *pr. omgaaende* at sende ham ... Deres oversættelse af »Kvinder« og derpaa lade følge »Bønder« fra Frankf. Zeit. og »Vinter« fra Neue Zeit, hvis De kan skaffe dem.

Det sista brevet från Paris (den 18.3.) innehåller bara svar på Br:s frågor och erbjuder inget av intresse. Därpå kommer ett brevkort från Hasselt i Belgien den 6.6., som ger prov på hur han söker utnyttja förbindelser, i detta fall Holger Drachmann, för att finna förläggare för »Stykket«, dvs. »Kvinder«. Den lilla karakteristiken av Drachmann i slutet förefaller riktigt:

— — hvis Holger Drachmann — hvad der syntes at fremgaa af en dansk Avis, jeg saac i Paris — f.T. lever i Berlin og omgaas Brahm, saa vilde der sikkert hos ham kunne opnaas nogen Støtte m.H.t. Stykket. Drachmann sætter i egen Pris paa min Produktion og anbefalede mig varmt min Ansøgning om Statsunderstøttelse. Hvis jeg vidste hans Adresse, kunde jeg skrive ham til og derefter bede Dem gaa til ham, han skal nemlig helst tages paa Stedet og ikke paa Afstand.

Återkommen till Danmark skriver Larsen den 1.7.1894 från Lille Løvang pr Humlebæk åter om kontakten med Dr Brahm, vilken tydligen ändå var den säkraste utvägen för »Kvinder«:

Eftersom De i Deres sidste venlige Brev nævnde, at Dr Brahm først kom til Berlin i Begyndelsen af Juli, har jeg ventet ind til i dag med at sende ham et Brev, i hvilket jeg har afskrevet den af Dem sendte Oversættelsen af Henr. Ibsens Brev. Jeg har i min Skrivelse anført, at De vil tilstille ham Manuskriptet.

I samma brev uttalar han en önskan om att Br i en tysk tidskrift skall skriva »en lille Afhandling« om hans produktion.

Hans två närmaste brev saknar intresse. I ett senare brev (från Valeröd pr Hørsholm den 18.7.1896) nämner han ett nytt arbete för översättning:

Hvis De ... kunde faa Dr Ix frem i en smuk Oversættelse hos et litterært interesseret Firma, saa vilde det glæde mig. — — Herm. Bang skrev en god og instruktiv Anmeldelse af Bogen, dens levende, danske Personer samt dens Forhold til Faust-Motivet.

Den nämnda rätt bisarra romanen *Doktor Ix* hade utgivits 1896.

Efter ett intresselöst brev från Walkendorfsgade den 17.10.1896 kommer ett från samma ställe den 22.10., där han lite mångordigt klandrar Br för valet av »Forbi...?« i stället för t.ex. »Bønder« till ett litterärt samlingsverk (tydligen *Nordische Meisternovellen*) och för att denne inte sänt honom manuskriptet till granskning:

Jeg forstaar ikke rigtig Deres Valg af »Forbi ...?« til en samling som den foreliggende. — —

Jeg beklager, at De ikke — som i sin Tid ved »Kvinder«, hvor jeg foretog en ganske lignende gennemlæsning; — sendte mig Manuskriptet; ...

Jeg haaber, at Deres »Noveletter« ledsagende Essay maa kunne bidrage betydeligt til at give tysk Publikum et adskilligt fyldigere Indtryk af min Forfatterpersonlighed end den lille Forbi ...? kan gøre det.

— — —

Hvorfor i al Verden har De ikke overfor et *tysk* Publikum valgt *Bønder* fra »Latinskoledrengen«. Den er oversat uautoriseret den ene Gang efter den anden og forfejler aldrig sin Virkning, hvorimod det ganske Tyskland vil finde »Vorbei ...?« uden Handling og fuldkommen ubetydelig. Men nu lader det sig vel ikke ændre.

Här är han sträng mot sitt eget verk; man måste också hålla med honom om att det är en bagatell, som inte skulle göra honom rättvisa i ett samlingsverk med »mästarnoveller«.

Han har haft svårt att släppa tanken. Några dagar senare (den 26.10.1896) skriver han på ett brevkort från Köpenhamn — ordet *insistere* är understruket med två streck:

Oversætt. af Guds Fred læst igennem; den staar sprogligt helt igennem betydeligt nærmere Originalen end den anden. — — —

Jeg maa *insistere* paa at den kommer med i Samlingen, og *helst saa jeg Forbi ...? helt udeladt*. Hvorfor tager De dog ikke foruden *Guds Fred* Deres oversætt. af *Bønder*, den fra Frankfurter Zeitung? Hvis De vil tage den med, skal jeg læse en *Korrektur lige saa hurtigt som denne sidste* paa G.F.

Larsens envishet bar frukt. Det blev »Guds Fred« (på tyska »Gottesfrieden«) som ingick i »Nordische Meisternovellen«. Kanske har Larsens placering sist i bandet gjort det möjligt för Br att ändra urvalet efter författarens önskan.

När Larsen åter skriver till Br (den 19.12.1896), är det för att tacka för »Meisternovellen«. Samtidigt sänder han honom Arne Garborgs anmälan av Dr Ix som kunde gagna denna boks utgivande på tyska:

gennemlæst en del af Deres »Charakterskizzen« og fundet meget træffende og kønt i dem.

— — — Tillige sender jeg en Prøve for Deres skandinaviske Sprogkundskaper i Form af en meget forstaaende Anmeldelse af Dr Ix ved Arne Garborg i hans Bygdemaals-Blad *Den 17de Maj*. Hvis De og jeg gennem fælles Arbejde kunde tilvejebringe en virkelig god Oversættelse af Dr Ix saa vilde jeg ... sætte Pris paa at faa den frem paa Tysk, og jeg antager, at Garborgs Navn i Tyskland kunde støtte den. — — —

Og nu rigtig til Lykke med Deres pæne Bog!

Han satte sig i förbindelse med Garborg. I ett brev från hans sommarbostad Det brogede Hus pr Hørsholm den 4.8.1897 (jfr. titeln på en av hans böcker *Den brogede Bog* ovan s. 163) heter det:

Har faaet Svar fra Arne Garborg: Han svarer, at der fra hans Side naturligvis intet er i Vejen for at benytte hans Artikel om Dr Ix, dog ønsker han først at se den igennem og rette nogle Trykfejl o. lign.

Dessförinnan har han i ett brev från Walkendorfsgade den 2.5.1897 frågat Br om For evig, Dr Ix och Kvinder, och i ett annat därifrån den 13.5.1897 tackat för »det lille Honorar« och ett brev och meddelat att han om några dagar skall resa till Berlin:

og staar da i enhver Henseende til Deres Disposition i Anledning af det, De vil skrive om nyeste dansk Litteratur.

Ett brevkort från Hörsholm den 3.7.1897 saknar intresse. På ett från Walkendorfsgade den 13.10.1897 ber han om ett nytt manuskript av Dr Ix, »da jeg er færdig med at gennemse (tilsammen med den tyske Dame her) det tilsendte«, och på ett därifrån den 11.2.1898 säger han likaså: »Nu er jeg færdig med at gennemse det tilsendte og udbeder mig Fortsættelse snarest«.

Den 8.3.1898 har han enligt ett brev kommit så långt, att han återsänder »die Einleitung und das Vorwort med mine faa Korrekturer«, och fällar ett mycket positivt omdöme: »Det hele forekommer mig i øvrigt særdeles klart og sammentrængt i Fremstillingen.«

Honorarfrågan diskuterar han i ett brev från Walkendorfsgade den 4.5.1898. Det måste avse *Dr Ix*. Han skriver nu på tyska, antagligen för att Br skall kunna visa förlaget hans svar i original. Han tycker inte om det förslag han har fått – tydligen förmedlat av Br från förlaget Schuster & Loeffler – och lägger själv fram ett. Det är små arvoden det gäller, även med den tidens penningvärde:

Gleich bei der Herausgabe einer ersten Auflage von 1250 Expl. erhalte ich 50 Rm, und wenn diese erste Auflage vergriffen ist andere 50 Rm. – – –

Für eine event. 2. Aufl. (von höchstens 1250 Expl.s) gehe ich auf die vorgeschlagenen 75 Rm nöthigenfalls ein ...

I slutet kommer han in på sin bok *Model*. Han tycker att Schuster & Loeffler hade kunnat ge ut också denna, och förmodar att Br har frågat dem. Han förutsätter att »Ihr Firma ‚Model‘ hübsch ausstatten wird«.

På förlagets – Schuster & Loefflers – reklamsidor i slutet av *Meisternovellens* andra upplaga anges *Doktor Ix* vara »In Vorbereitung«.

På en resa i England sänder Larsen den 6.7.1899 från London ett brev med tack för att Br lyckönskat honom till en titel. Tydligen avses hans val till formand för danska författarföreningen. Han försäkrar att titeln inte skall tynga honom.

Han berättar så om den nya serie av små illustrerade böcker à 2 kronor som han har skickat Br prov på (en bok av Sophus Bauditz: *Sporsne*). I denna skall hans nya bok för året vara ett led tillsammans med en av Selma Lagerlöf och en av Vilhelm Krag. Han åsyftar vad som i Sverige kallades *Nordiskt Familjebibliotek*, i Danmark och Norge *Nordisk Bibliotek*. Detta hade startats år 1898 av Alb. Bonniers förlag i Stockholm och Det nordiske Forlag, Bogforlaget Ernst Bojesen i Köpenhamn och Kristiania. Detta innebar att det varje år skulle ges

ut en bok av vardera en svensk, dansk och norsk författare, samtidigt översatt till danska, resp. svenska. Andra året var det Selma Lagerlöfs *En herrgårds-sågen*, Karl Larsens *I det gamle Voldkvarter. En københavnsk Spidsborgerhi-storie* (i svensk översättning under titeln *Bland källborgare i det gamla Köpen-hamn*) och Vilhelm Krag's *Marianne*.

Larsen skriver om böckerna:

De ser jo frisk ud, og maaske S.u.L. [Schuster & Loeffler] fik Lyst til at tage i hvert Fald et Udvalg af saadan en net *Serie* med Gengivelse af Teg-ningerne og den hele Udstyrelse, under Titel: Nordische Bibliothek.

Sedan dröjde det drygt tre år (till den 1.10.1902), tills han på ett brevkort med ett fotografi av »Det brogede Hus« meddelade, att han skulle komma till Ber-lin för 10–12 dagar.

I ett brev från Vianna do Castello den 11.5.1903 talar han om en av Br pla-nerad skandinavisk litteraturhistoria. Han är rädd att förläggare inte skall vara villiga att ge ut en sådan, då det redan finns flera – han nämner Clausens, Pe-ter Hansens, Gyldendals.

Larsens sista egentliga brev till Br är från Laksegade 6, Köpenhamn den 6.12. 1903. Det sticker av något från de tidigare genom sin pessimistiska ton. Först omtalar han att han har läst Br:s reviderade översättning av »Danske Nætter« och att det smärtar honom att säga, att han inte är helt tillfreds med den:

Derfor vil De, som den Sprogmand De er, sikkert kunne forstaa, at jeg *ikke* kan ønske Oversættelsen frem i den foreliggende Skikkelse, men vil hen-stille, at vi ved et af mine Besøg i Berlin forsøger paa gennem muntlig Kon-ference muligvis at naa et andet Resultat.

Fortsättningen av brevet tyder på att Larsen på sistone har haft också andra möjligheter – och mera lyckade – att få sina verk publicerade i Tyskland än genom Br, som tydligen mot slutet av sitt liv hade stora svårigheter att få sina översättningar placerade, delvis kanske därför att han inte tillgodosåg publik-smaken vid valet av verk. Larsen skriver:

Desuden er det jo ikke opmuntrende for mig, naar De skriver, at de smaa Diktningers Anbringelse i et Tidsskrift vil være »*sehr schwierig*« og anfører, hvorledes De forgæves har banket paa hos saa mange tyske Tidsskrifter med den harmløse Bagatel »Kleine Geheimnisse«; jeg lodes deraf til at tro, at disse forskjellige Ting ikke ligger for den tyske Smag saa godt som f. Eks. de for-skjellige Feuilletoner og Skizzer, jeg efter direkte Opfordring fra »Neue freie Revue« i Løbet af det sidste Aar har offentliggjort i dette Blad.

Nästa brev (från Köpenhamn den 21.1.1904) är en kondoleansskrivelse till Herr och Fru Br med anledning av att deras lilla dotter har dött.

Det näst sista brevet i samlingen är avsänt från Gammelstrand 40, Köpen-hamn den 26.1.1911 och utgör svar på en förfrågan från fru Br om vilka som är Jonas Lies förläggare och arvingar. Som förläggare uppger han Gyldendal, Kopenhagen och som företrädare för arvingarna legationsrådet Michael Lie (diktarens äldste son), Norska legationen i Berlin.

Det sista brevet är avsänt från samma ställe den 18.10.1920. Fru Br har tydligen under den tyska nöden efter första världskriget förfrågat sig om möjligheten att från danska diktarhjälpen få något livsmedelspaket. Larsen nödgas svara att den danska diktarhjälpens idé inte tillåter att diktaränkor kommer i betraktande vid fördelningen, men ber att personligen som ett litet tecken på trogen sympati få sända ett litet paket². Han erinrar sig också gamla tider och ger i några ord en bild av Ernst Brausewetter som må tjäna som slutvinjett till korrespondensen.

... crinnere ich mich der angenehmen Stunden, die ich seinerzeit in Ihrem Heim mit Ihnen und Ihrem lieben, immer tätigen und eifrigen Manne erlebt habe.

Noter

(1) De övriga danska skribenterna är 11 – om man till dem räknar Magdalene Thoresen, som dock Brausewetter i »Meisternovellen« upptagit bland de norska författarna – och de svarar tillsammans för 39 brev. Samlingens brev från följande danskar – antalet anges inom parentes efter namnet – saknar helt intresse: Holger Drachmann (1), Herman Heiberg (2), Peter Nansen (4), Erik Skram (1) och Frederik Troels-Lund (3). Däremot har breven från följande danskar ett visst intresse genom den inblick de skänker i olika författarpersonligheter och genom att förmedla en tidsbild, och jag hoppas i annat sammanhang få belysa dem: Herman Bang (2), Karl Gjellerup (4), Johannes Jørgensen (4), Sophus Michaëlis (2), Henrik Pontoppidan (3) och Magdalene Thoresen (13). Brausewetter förkortas här Br. – (2) Man erinras om den svenske författaren Per Hallströms liknande situation, när hans översättarinna Marie Franzos i ett nödläge bad om bidrag från Sverige (se min skrift Per Hallström och Marie Franzos [Acta Regiae Societatis Scientiarum et Litterarum Gothoburgensis. Humaniora. 3] s. 58.)

Helge Gullberg

ET LINIEFAG I KVANTITETSLITTERATUR VED DANMARKS BIBLIOTEKSSKOLE

Liniefagsbegrebet

På Danmarks Biblioteksskole afsluttes det fireårige studieforløb til folkebibliotekar med en række liniefagstilbud til de studerende. Tilbudene fremsættes, så de kan træffe deres valg af fag halvandet år før studiets afslutning, mens selve liniefagsundervisningen først finder sted i studiets sidste semester. Begrundelsen for det tidlige valg, et år før den egentlige undervisnings begyndelse, er dels at give de studerende tid til en grundig personlig forberedelse før det fælles arbejde, hvorfor oplæggene til liniefag ledsages af litteraturlister, dels at give de studerende tid til at udarbejde råmaterialet til de specialopgaver, der er knyttet til liniefagene. Undervisningen må således planlægges så den kan tilgodese og videst muligt forene det fælles stof og de enkelte specialopgavers informationsbehov. I eksamensbetingelserne indgår en tilladelse til kollektiv udarbejdelse af specialopgaverne for 2 til 6 studerende i fællesskab med en fælles karaktergiv-